 <https://doi.org/10.30563/turklad.1413841>

İntihal / Plagiarism

This article was checked by

programında bu makale taranmıştır

Makale Bilgisi / Article information

Makale Türü / Article types	: Kitap İncelemesi/ Book Review
Geliş Tarihi / Received date	: 02.01.2024
Kabul Tarihi / Accepted date	: 03.06.2024
Yayın Tarihi / Date published	: 20.06.2024

Atıf / Citation

Kurt, T.C. (2024). "Zeybek, Namık Kemal (2014) *Aşk Yolu*, İstanbul: Ötüken Yayınları, isbn 978-605-155-144-9, 431 s." *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)*. 8. Cilt, 1. Sayı, 161-166.

ZEYBEK, NAMIK KEMAL (2014) AŞK YOLU, İSTANBUL: ÖTÜKEN YAYINLARI, ISBN: 978-605-155-144-9, 431 s.

Zeybek, namık kemal (2014). aşk yolu, istanbul: ötüken publication, isbn 978-605-155-144-9, 431s.

TEVFİK CEM KURT¹

Öz

"Dîvân-ı Hikmet", Ahmet Yesevî'nin evrensel insan sevgisi ve hoşgörüsü temeline dayanan, insanın iç dünyasına rehberlik eden bir eser olarak kabul edilir. Bu eser, Orta Asya'nın mistik atmosferini yansıtarak İslam öğretileriyle birleştirir ve insanın ruhsal arayışını analiz eder. Allah'a olan aşk ve peygamber sevgisiyle çevrelenmiş, sanatsal bir yapıya sahiptir. Karahanlı Türkçesiyle yazılmıştır. Tanıtım çalışmasını yaptığımız "Aşk Yolu" isimli eser, Dîvân-ı Hikmet'in Namık Kemal Zeybek tarafından günümüz Türkçesine çevrilmiş ve tarihsel bilgilerle zenginleştirilmiş halidir. Eser, insanın yaşam amacını ve Allah'a yaklaşma sürecini açıklarken, Yesevî'nin dilinde insanlar arasındaki bağı güçlendiren bir ruh hali yaratır. Ahmet Yesevî'nin etkisi ve öğretileri, "Aşk Yolu" ismi ile yayınlanan bu eserde, derin manevi bir etki ile birlikte, tarihsel ve felsefi içerikleriyle okuyucuya sunulurken, dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ahmet Yesevî, Dîvân-ı Hikmet, Aşk Yolu, İnsan.

Abstract

"The Dîvân-ı Hikmet" is considered as a guiding work into the inner world of humans, founded upon the universal love and tolerance of humanity by Ahmet Yesevî. Reflecting the mystical atmosphere of Central Asia, this work merges Islamic teachings with the analysis of human spiritual quests. Surrounded by love for Allah and reverence for the prophet, it possesses an artistic structure and was written in the Karahanlı Turkic language. The work titled "Aşk Yolu," for which we are promoting, is an adaptation of Dîvân-ı Hikmet translated into contemporary Turkish by Namık Kemal Zeybek and enriched with historical insights. While elucidating the purpose of human life and the process of approaching Allah, the work creates a

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara/TÜRKİYE. El-mek: kurt.tevfikcem@hbv.edu.tr

 ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3277-5404>

state of mind that strengthens the bond among people in the language of Yesevî. The influence and teachings of Ahmet Yesevî, presented in this work under the title "Aşk Yolu," captivate the reader not only with its profound spiritual impact but also with its historical and philosophical content.

Key Words: Ahmet Yesevî, Dîvân-ı Hikmet, Aşk Yolu, Human.

Tanıtımını yapmaya çalıştığımız eser, hukukçu ve bürokrat olan Eski Kültür Bakanı Namık Kemal Zeybek tarafından kaleme alınmıştır. Zeybek, 1993 ve 2006 yılları arasında Ahmet Yesevî Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı olarak görev yapmıştır. Aynı zamanda bir fikir insanı olan Namık Kemal Zeybek, okura Ahmet Yesevî'nin öğretilerini ve yolunu aktarırken, edebî bilgisini yansıtarak dikkat çekmektedir. Bu çerçevede, başka bir eserinde naiflik ve tevazu içeren şu ifadeyi kullanmıştır: 'Bahçe çok büyüktü, güller, çiçekler... benim ellerim küçüktü, takatim yetersiz...

Namık Kemal Zeybek'in bu eseri "Aşk Yolu" adıyla yayımlanmıştır. Eser Ötügen Neşriyat tarafından ISBN 978-605-155-144-9 numarası ile birinci ve ikinci baskıları 2014 yılında ve üçüncü baskısı 2017 yılında olmak üzere toplam üç baskı neşrolunmuştur. Aşk Yolu

isimli eserde *Dîvân-ı Hikmet*, günümüz Türkçesine aktarılırken, aktarımdaki bariz yanlışlardan arındırılarak, olabildiğince az yanlışla aktarılması hedeflenerek, tarihî bilgilerle taçlandırılan öncü bir eser niteliği kazanmıştır. Kitabın arka kapağında da ifade edildiği gibi "Türkler nezdinde yalnızca İslamiyet değil aynı zamanda Türkçenin de bayraktarı olan Hoca Ahmet Yesevî" den öğrenilecek daha nice hikmetin varlığı su götürmez bir gerçektir.

Eser her ne kadar önsöz, giriş ve diğer bölümler gibi görünür biçimde ayrılmamış olsa da, okur, konuların sistematik derlemesinden dolayı, bu kısımları ayırıştırmakta zorlanmayacaktır. Sevgiliye ulaşmak isteyen taliplerine, selam ile başlayan, onlara irşâdî gösteren, mürşit Hoca Ahmet Yesevî, sözlerine Esmâ-ül Hüsna'nın ilk cevheri olan "Allah" ismi ile başlamaktadır. Mukaddime olarak ifade edebileceğimiz girizgâh, yazarın tanımlamalarıyla, kelimeleri zerafetle dokuduğu, her satırında Türkçenin en özgün halini yakalayabileceğiniz, "takipçi" yerine "izbasar" kelimesinde örneklenebileceği gibi,

daha özgün ifadelerle, öz Türkçe kullanılan bir nitelik göstermektedir. Bu nitelikte yazılan eser, dil kullanımı ve anlatımıyla okuyucuyu, ifade edilmek istenilen derinliğe çekerek o dünyanın içerisinde hissettirmektedir.

Yazarın, yazmış olduğu başkaca kitaplardan, öz birikimlerinden ve neredeyse uzmanlık alanı olan Ahmet Yesevî araştırmaları dâhilinde de görüldüğü üzere, Yesevî eğer birisiyle ilişkilendirilecekse o Hallac-ı Mansur'dur. En çok ondan söz eder. Eserde Hallac-ı Mansur'a da yer vererek Türklük ve Müslümanlığa öncelikli etkisi olan kişiyi unutmamış, onun sözlerine de şöyle atıfta bulunmuştur:

“Kulun Bismillah demesi, hakkın ol demesi gibidir.”

Eserin giriş kısmının başında yazılı bulunan bu cümle esrarı içerisinde barındıran, yola ve erkâna tabi olan kişilere hatırlatılan bir bildiri niteliğindedir. Kul, yerine getirdiği her iş ve işlemde önce Allah’a sığınarak ve Allah’ın yardımını isteyerek işine başlar. İşine bu sözle başlayan kişi için de, yaratma kudreti sahibi Allah’ın ol demesi o şeyin olması için verilen emri ifade eder.

Eserde, Türk milliyetçiliğine ırkçı esaslardan uzak olarak İslâmiyet temelinde toplumsal bilinç, milli bilinç ve inanç ekseninde yer verilmiştir. Bu hususu Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş döneminde çok önemli bir yer tutan Türk fikir teorisyenlerinden Ziya Gökalp’in, Türk diline Türklerin sahip çıkmadığı zamanlarda bu boşluğu sürekli birilerinin dolduracağı aşağıdaki sözleri ile desteklenmektedir.

“Müslüman olmayan Türkleri de İslâmlaştırmak çabası içinde olmalıyız. Aksi hâlde din sebebiyle başka milletlere bağlılık duyabilirler.” Yazar ise bu konuya ilişkin Altaylı (hem de Şaman) bir Türk’ün sözlerini hatırlar. “Bizi Müslüman yapmazsanız Ruslar Ortodoks yapacak haberiniz olsun...” (Zeybek, 2014, s12)

“Selçuklu döneminin muteber aydınları Türkçe değil Farsça yazmışlardır. Büyük Mevlana’nın bütün eserleri Farsçadır. Büyük Nizami’nin bütün eserleri Farsçadır. Türkçe hiçbir kitapları yoktur... Kimse hemen “O zaman Avrupa’da bilim dili, yazı dili Latinceydi.” demesin. Bu anlamsız bir benzetmedir. O dönemde, bugünkü Avrupa dillerinin hiçbirisi henüz daha edebî bir dil değildi.” (Zeybek, 2014, s14).

Neredeyse kitabın tamamında ele alınacak olan Türk Dili ile ilgili vurgulamaları yaptıktan hemen sonra, kitabın ana teması olan olgu “Kul Hoca Ahmet” yani Hoca Ahmet Yesevî esas yerini alıyor. Eserin giriş kısmına devam niteliğinde değerlendirebileceğimiz bu ilk bölümde, tasavvufa giriş yapılarak tarikat ilişkileri bağlamında birtakım bilgiler bulunmaktadır.

“12. asırda bugünkü Kazakistan’ın Türkistan diye adlandırılan şehrinde Kul Hoca Ahmet adından bir bilgin ortaya çıktı. Bir rivayete göre Buhara’da Yusuf Hemedanî dergâhında ders gördü ve üstadın dört halifesinden biri oldu. Birinci Abdullah Berkî, ikinci Hasan Andakî, üçüncü Hoca Ahmet Yesevî, dördüncü Abdulhâlik Gücdivanî... Sıra kendisine geldiği zaman dergâhın müşitlik görevini Abdulhâlik Gücdivânî’ye terk ederek kendisi, o zamanki adı Yesi(Yassı) olan bugünkü Türkistan şehrine geldi ve orada dergâhını kurarak ders vermeye başladı. Bilim, dinî bilim ve irfanî bilim (Tasavvuf) dersleri... Türkçe olarak. Bir rivayete göre diyorum. Bugün toplu kabul gören görüş bu. Ancak *Divân-ı Hikmet*’te hiçbir yerde Yusuf Hamedanî’nin adının geçmemesi; buna mukabil Arslan Bâb’tan çok söz edilmesi, bu konunun daha derin araştırılması gerektiğini ortaya koyuyor.” (Zeybek, 2014, s14,15)

Burada rivayetlerin doğruluğunun tartışılmasının önemi; farklı tasavvufî yollar ve farklı tasavvufî felsefe gerçeklerinin, kitlelerin inançları üzerindeki etkisi hususunda kendisini göstermektedir.

Yine devamında;

“Nakşibendilik ve Bektaşilik ile Ahmet Yesevî’nin ilişkisi nedir? Yusuf Hamedanî dergâhında Alevi zikir yapılırdı. Yani cehrî (sesli) zikir ve sema vardı. Ancak dördüncü halife Abdulhâlik Gücdivanî Hızır’dan aldığı telkin ile hafî (sessiz) zikir yapılmaktaydı. Piri buna izin vermişti. Bu yoldan iki asır yıl sonra Bahaeddin-i Buhari (Şah-ı Nakşibend) Gücdivanî’nin maneviyatından (Üveysi olarak) aldığı dersle hafî zikri esaslandırdı ve Nakşibendilik böyle başladı. Bektaşilik ise Yesevî yolunun Türkiye’deki devamı olarak hem sesli zikri hem raks ve semahı (şimdilerde ikisine

birden semah deniliyor) esas alan bir yol olarak devam etti. Yani Bektaşiliğin Yesevî'likle ilgisi doğrudan, Nakşibendiliğin ise dolaylıdır". (Zeybek, 2014, s15)

Bu çerçevede yazarın eseri kaleme alırken, yalnızca *Dîvân-ı Hikmet*'i günümüz Türkçesine aktarma gayesinin olmadığı, aynı zamanda okuru araştırmaya yönlendirerek Nakşibendilikle Hoca Ahmet Yesevî'yi ilişkilendirmek isteyenlere, böyle bir şeyin olanaksız olduğunu, zira Nakşibendiliğin kurucu liderinin, aslında Hoca Ahmet Yesevî'den iki asır sonra yaşadığına dikkatleri çekmek olduğunu görüyoruz.

Yine eserde yazarın en vurucu ve kalbe dokunur cümlelerinden biri ile şu şekilde karşılıyoruz: "Cennetin dilinin ne olduğunu bilemeyiz. Ama bildiğimiz gerçek, cennet dili kadar güzel Türkçemiz yeniden doğdu ve biz bunu Ahmet Yesevî'ye borçluyuz."

Tanıtımı yapılan eserin başkahramanı olan Hoca Ahmet Yesevî öz Türkçeyi sadece kullanmakla kalmamış ibadet bağlamında da şu dizeleri söyleyerek ibadet dilinin de kişinin kendi anladığı dilde olmasını savunan dizeler söylemiştir:

"Âyet hadis mânâsı Türkçe olsa anlarlar

Anlamını bilenler başı eğip dinlerler."

Yukarıdaki dizeleri okuyunca Ziya Gökalp'in "bu hususta" Hoca Ahmet Yesevî'nin "izbasarı", olduğunu aşağıdaki dizelerden anlayabiliyoruz.

"Bir ülke ki camiinde Türkçe ezan okunur,

Köylü anlar manasını namazdaki duânın.

Bir ülke ki mektebinde Türkçe Kur'an okunur.

Küçük büyük herkes bilir buyruğunu Hüdâ'nın.

Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır vatanın!"

Hoca Ahmet Yesevî, zikirlerin anlamlı bir bütün teşkil etmesi için, anlamadan yapılan ibadet ve zikrin bir faydasının olmayacağını ve Allah'ın anıldığı ve kendisine teslimiyetin gerçekleştiği en önemli zikir olan, namazda okunan ayet ve ayetlerin tamamlayıcısı olan, sûrelerin anlamının bilindiği vakit neticeye ulaşılabilceğinin bilinmesi gerektiğini, bunun neticesinde Allah'a daha yakın ve derin bir ilişki kurmanın manevi tatmininin ve huzurun sağlanmış olduğunu ifade etmiştir.

Anlamını bilerek yapılan ibadet sadece dışsal ibadetlerin ötesine geçerek, kalp ve nefis temizliği ile içsel bir dönüşümü hedefler. Böylece dünyevi arzuların ötesine geçerek maddi dünyanın geçici olduğunu ve gerçek mutluluğun hoşgörü, sevgi ve insanlık değerlerine odaklanarak, Allah'ın rızasını kazanmakta olduğunu öğretir.

Yazarın eserde değindiği önemli konulardan bir tanesi de Ahmet Yesevî'nin en çok Alevi-Bektaşiler tarafından tanınarak kabul görmesi, hatta günümüzde Tokat ilinde Hubyar köyünde talibiyle, dedesiyle, dergâhıyla aktif olan Alevi ocaklarından "Hubyarilerin" kendilerini doğrudan Yesevî mensubu olarak ifade ettiklerinden bahsetmiştir.

Daha önceden de söz ettiğimiz gibi eser salt tasavvuf teması içeren bir özellik göstermemektedir. Aynı zamanda biyografi ve felsefe içeriklerinin yanında ders kitabı niteliğinde tarihî bilgilerde ihtiva etmektedir.

"Yavuz Sultan Selim'den sonra devlette bir dönüşüm olduğu, zamanla Bektaşiliğin ikinci konuma itildiği, halk arasında daha çok Mısır'dan getirilen bilginlerle Eş-âri Sünniliğin yaygınlaştığı ve halkın zihni muhtevasının dönüştürüldüğü bir gerçektir. Zaten siyaset gereği Safevîlere bağlı Aleviler tenkil edilmiş yani

ezilmişlerdir. Dört mezhebin “Hak Mezhep” denilerek kalıplaştırılması Mısır’ın icadıdır ve Türkiye’ye de taşınmıştır.” (Zeybek, 2014, s21- 22)

İstanbul fethedilirken Bizanslıların gerçeklerden uzaklaşarak, dönemin hassasiyetlerini görmezden gelerek, meleklerin cinsiyetlerini tartıştılarından bahsedilir. Aynı bu hususta olduğu gibi, çok büyük kitlelere intisap eden bir düşünce temeli oluşturan Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaş-ı Velî’ gibi mutasavvıfları ve onların Osmanlı’nın kuruluşundan itibaren oynadıkları rolleri görmezden gelerek dönemin parlayan İslam ilim adamlarından bahsetmeleri ve “Osmanlı’da Ahmet Yesevî etkisi yoktur” iddiaları dönemin yöneticilerinin gerçeklerden ne kadar uzaklaştıkları-uzaklaştırıldıklarına çok güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Eser her ne kadar bölümlere ayrılmamış olsa da girizgâhtan sonraki bölüm olarak niteleyebileceğimiz kısım yazarın Yesevî anlayışının ne olduğunun ayırıcı nitelikleriyle belirttiği 7 madde ile başlıyor. Hikmetlerle de ilk defa burada karşılaşıyoruz.

- Allah’a aşk ve Allah’a ulaşmak yolunda çaba dinin doruk noktasıdır.
- Allah’a ulaşmanın en kestirme yolu muhtaç olan insana hizmettir.
- Dinde gösterişten uzak olmak esastır.
- Başka dinden ve inançtan insanlara bu yüzden eziyet vermek büyük günahdır.
- Kadın toplumdaki dışlanamaz.
- Emek sömürsü yasaktır.
- Bilim dinin temelidir.

Sonraki dört bölümde sırasıyla; “Türklerin Müslümanlaşması ve Ahmet Yesevî”, “Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaş-ı Velî”, “Hacı Bektaş-ı Velî’nin eserlerinde Ahmet Yesevî izleri”, “Hoca Ahmet Yesevî ve Yunus Emre” ilişkilerinden bahsedilmiştir.

1. “Türklerin Müslümanlaşması ve Ahmet Yesevî” başlığı altında Yaşar Nuri Öztürk’ün “Hallac-ı Mansur ve Eseri” isimli kitabından alıntı yapılarak temel esaslarla bağlantı kurulmuştur.

2. “Ahmet Yesevî ve Hacı Bektaş-ı Velî”, başlığı altında Hacı Bektaş-ı Velî’nin “mürşitlik” vazifesinin nasıl “pirlik” vazifesine evrildiği ve bu yola yeni ismiyle Bektaşilik denilmesinden yola çıkarak, Ahmet Yesevî’nin Hacı Bektaş-ı Velî’yi Anadolu’ya göndermesi hususuna Velayetnameden alıntılarla değinilmiştir.

3. “Hacı Bektaş-ı Velî’nin eserlerinde Ahmet Yesevî İzleri” başlığı altında, Baki Yaşa Altınok tarafından hazırlanan Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi ile Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Vakfının ortak yayınından alıntılara yer verilmiştir.

4. Bu dört bölümün son serisi olan “Hoca Ahmet Yesevî ve Yunus Emre” başlığı altında ise *Yunus Emre Dîvânı* ile *Dîvân-ı Hikmet*’ten alıntılar yapılarak, dil açısından mukayeseli bir inceleme yapılmıştır.

Kitabın sonuç bölümü olarak adlandıracağımız bu bölüm, artık “Bismillâh” diyerek *Dîvân-ı Hikmet*’e başlanıldığı bölümdür. Hikmet ve açıklamalar, geniş kelime dağarcığı ve estetik anlayışı içinde okura sunulurken İslam kültürünün derin bir yansıması da dönemin tasavvuf yazın geleneğinin bir örneği olarak eserde dikkatleri üzerine çekmektedir. “Bismillâh” denilerek başlanılan kitap, “Elhamdülillah” denilerek tamamlanmıştır. Büyünün bozulmasına sebep olmaktan kaçınarak, hikmetlerle ilgili örnekler vermiyor, bu şiddetli muhabbet kısmını, eserin meraklılarına bırakıyoruz.

Kısacası, Namık Kemal Zeybek'in aktarımını yaptığı kıymetli eser *Dîvân-ı Hikmet*; Ahmet Yesevî'nin evrensel insan sevgisini ve hoşgörüsünü yansıtan bir aynadır. Derin bir maneviyatla dokunmuş, insanın iç dünyasına temas eden yumuşak bir tendir. Orta Asya'nın mistik atmosferini ve İslam'ın öğretilerini bir araya getirerek insanın ruhsal arayışını anlatan bir analizdir. İnsanın yaşam amacını ve Allah'a yaklaşma sürecini aydınlatan külliden cüziye bir sentezdir. Yesevî'nin dilinde, insanlar arasındaki bağı güçlendiren ve birbirine destek olan bir ruh hâli yatar. Yesevî ve ardılları köktür, gövdedir, daldır, yapraktır. Ona değer verenler ise dalını, yaprağını, kökünü gövdesini bakımsız bırakmayan, bırakmayacak orman bekçileridir. Aşk yolu, amacı Aşk-ı ilâhi olanın, aradığı aşka giden yola revan olmak için, denemenin ve çaba harcamanın gerekliliğine inananların istikametidir. Yolda aşk için çaba harcayanın, karşısına çıkan zorlukların üstesinden geldiği, riskleri aldığı ve o zorlukları aşmak için çaba sarf ettiği anda, ancak o zaman vakıa anlamlı hale gelir. Aşk yolu aynı kaynaktan su içenlerin özlem ve sabırla büyüyenlerin ateşte değil gönüllerde yananların yürüdükleri bir yoldur. Bu yolda suya düşen güneşin, yansımada parlayan altındır aşk. Âşık ise yolu kaybeden değil, bu yolda kendini kaybedendir.

Kaynaklar

Zeybek, N.K. (2014). *Aşk Yolu*, İstanbul, Ötüken Yayınları.

Etik, Beyan ve Açıklamalar

1. Etik Kurul izni ile ilgili;

Bu çalışmanın yazar/yazarları, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmektedir.

Bu çalışmanın yazar/yazarları, ... Üniversitesi ..... Etik Kurulu'nun tarih ..... sayı ..... ve karar..... ile etik kurul izin belgesi almış olduklarını beyan etmektedir.

2. Bu çalışmanın yazar/yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedir.

3. Bu çalışmanın yazar/yazarları kullanmış oldukları resim, şekil, fotoğraf ve benzeri belgelerin kullanımında tüm sorumlulukları kabul etmektedir.

4. Bu çalışmanın benzerlik raporu bulunmaktadır.